

SEPTEMBRO-DECEMBRO 1987 - N° 281

ISSN 0048 3489

PROGRESO

Progreso fondesis da Profesoro Louis Couturat.
Collège de France, en 1908. Ol konsakresas a la
propago, a la libera diskuto ed a la konstanta
perfektigo di la Linguo Internaciona. Progreso
editesas kom la oficala organo di la

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA
IDO

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA

MEMBRO - KONTRIBUTI

Sro Franz Regnier agas kom Kasero dil Uniono e responsas la recevo e kontado di abon-pagi.

Membro-kontributo yarala, od abono a Progreso sen membreso dil Uniono, esas: 20 suisa franki, o **prefereble 500 belga franki**, pagenda a Landal Reprezentero o direte a : Uniono por la Linguo Internaciona Ido, rue des Glacières, 3/9 - 6001 Marcinelle, Belgia. O plu simple, per Euro-chekeo redaktata en Belga Franki e sendata sub ordinara kuverto.

Abonpagi povas esar pagata aden la konto dil Uniono: C.G.E.R. (Caisse Générale d'Épargne et de Retraite) Konto-numero 001-1329220-08 en 6001 Marcinelle, Belgia.

LANDAL REPREZENTERI

- Andora:** Robert Castello, Ido-Konsul-Servo, carrer Alzinaret 2, 1°, 2^a, *Andorra-la-Vella* (Pyr.)
- Anglia:** Tom Lang (redaktero di *Ido-Vivo* e kasero ILSGB), 2 Bentham Way, Staincross, *Barnsley*, South Yorkshire, S75 5QA
Niklas ApGlyn, 135 Keppoch Street, *Caerdydd/Cardiff*. Sir De Morgannwg, Wals CF2 3JU (libri)
David Weston, 24 Nunn Street, *Leek, Staffs.*, ST13 8EA
- Belgia:** Jacques Bol, 80 chaussée des Gaulois, *1300 Wavre*,
Check-Nr. 000-0748184-23
- Francia:** Roger Moureaux, prof., F 01100 *Oyonnax*,
postcheck-konto 32683-N Dijon
- GDR:** Fritz Borgwald, Ludwigstr. 16, 437 *Köthen*
- Germania:** Alfred Neussner, Thüringer Str. 3, D-3445 *Waldkappel*
- Hispania:** José Garcia c/o Ingeniero Joaquin Benlloch 71-13a,
Valencia 26
- Nederlando:** W.J. Visser, Jukwerderweg 17, 9901 *GL Appingedam NL*
- Oceania:** Larch T. Brade, Solomon's Pool, *Kurrajong, NSW 2758*,
Australia
- Sri Lanka:** Ronald C. Peries, 4, Sri Vijaya Road. *Colombo 6*, Sri Lanka
- Suedia:** Axel Rylander, Olshammarsgatan 58, S - 124 48 *Bandhagen*
Kerstin Akerlund, Klippgatan, 1 S - 951 54 *Luleå*
- Suisia:** Cl. Kreis Schneeberger, 57, avenue de Champel,
1206 Genève (Suisia)
- USA:** Richard Earnhart, 405 Fry, Denton TX, 76201 USA
- USSR:** Boris Marechek, Per Jukovskogo 20, USSR CCCP 72011
Frunze 11

Letri a la Sekretario - Libera Tribuno: Komuna verko -
La danjeri dil nutrivi iradiita - La desavantaji di la Chiniana
politiko pri nasko-quantum - Kulturo populara: proverbi -
La voco - La latina linguo en skoli.

LETRI A LA SEKRETARIO

Lektanti di *Progreso* probable saveskos kun intereso ke la sekretario di ULI tempope recevas diversa letri demandante informeso pri Ido. Multa-kaze la origino di ta intereso esas insertajo pri ULI en la *Encyclopedia of Associations* (di qua la editero esas Gale Research Company, Detroit, Michigan USA). Li omna recevas respondo de me, donanta informo segun la demando. Multi ne duras esar interesata pri Ido, o forsan li esas kontenta recevar informeso sen facar plusa pazi; tamen kelkatempe esas nova adheranti. Edituri quale la supere mencionita adresaro esas importanta por la movado, e ni esprez ke personi interesata pri internaciona lingui future deskrovos ke Ido existas, tala-maniere od altre.

Dum ke me esas sekretario me skribis a la sequanta personi qui demandis informeso:

N Divall, Plymouth, Anglia; Heinz Platzer, Wien, Austria; Alexandre Rousset, Paris, Francia; Dott. Andrea Chiti-Batelli, Roma, Italia; D.J. Cannon, Auckland, Nova Zelando; Slavomir Zieniuk, Bialystok, Polonia; Anthony Camasta, New York USA; William A. Courson, New Jersey, USA; Universitato di Indiana, USA; Mercedes Rendler, Florida USA; Patrick Twiggs, Michigan USA.

David WESTON

LIBERA TRIBUNO

KOMUNA VERKO

A qui e quale prizentar nia linguo?

Distinta problemi, ma samtempe intrikata.

L'unesma esas «merkato-studio» cis la limiti di nia modesta posiblesi. La duesma es afero di metodi, ma la metodi esas determinata segun la tendenci di ti, qui havas intereso por nia idealo.

Ta duopla inquesto necesigas do studiar l'argumenti, quin uzis nia pioniri.

Tale ni povos serchar la mezuro per qua li esas ankore oportuna nun. To signifikas per altra vorti: explorar la maniero per qua l'unesma Idisti prizentis la linguo.

Segun le maxim multa, ol esis la «Linguo di la Delegitaro». Ni povas mem lektar en Progreso di Junio 1908 (pagino 151) artiklo kun signaturi «L.C. L.L.» (to es: Couturat e Leau) la sequanta frazo:

«Sed nula libro povas portar la titolo «Linguo internaciona di la Delegitaro» sen nia aprobo e nia subskribi».

Lo esas tre klar!

Fakte li darfis esar fiera pri la rezulturo di sua longa labori. Nur per lia esforci, la Delegitaro povis existir. Li vere konsideris do la nov idioma kom sua propra verko.

Per imensa serchi, li fondabis l'Interlinguistiko komparat, e kompozis sintezo ek le maxim bona projekti. L'idiomo tale nas-kinta esis do samtempe la linguo di Couturat e la linguo di la Delegitaro, qua konkordis pri ta sistemo.

Tale prizento duris dum plura yardeki; erste ya en yaro 1982 la vorti «Linguo di la Delegitaro» ed «Ido - Esperanto reformita» desaparitis de la kovrilo di Progreso.

(Ni tamen remarkez, ke ja dum yaro 1955 l'Idistaro decidabis uzar la vorto «Delegaciono» vice «Delegitaro»).

To esas signi vers plu libera futuro.

E yen plusa pazo vers ta sama direciono: en sua verko pri la Historio di nia linguo (1987, 24 pagini) Henry Jacob rezumas l'afero per un frazo:

«Lor la mondo-expozo en Paris, fondesis la Delegitaro por

adopto di internaciona helpolinguo qua duktis a la adopto di Ido olqua uzis multa de la formi ed idei di Zamenhof quale prezentita en Esperanto».

L'agi da la Delegaciono ne plus esas nun la centro dil afero, ma nur epizodo. Per altra vorti nia linguo povis naskar danke al selekto di la Delegaciono, ma ol kreskis ed ol posvivis ne pro ta decido, ma pro sua lingual valoro.

Yen komparo, serioza malgre sua formo kelke humuroza, quan old amiko uzis pri la temo:

«Kande me studias la vivo di genioz artisto, me havas grand intereso pri lua familio, ed anke pri la yari di lua edukeso, ma pok intereso pri la persono dil akushisto».

Tale! lo esencal esas to, quon agabis anteriore Couturat, e to, quon il agis pose, singlafoye dum periodo de sep yari. Unesme por facar sintezo di lo maxim bona ek multa projeti, e pose por developar la linguo, egardante l'opinion di multa kompetenta kunlaboranti.

L'afero di la Delegaciono konservas nur historial intereso.

Studiar lo posibligas komprenar plu profunde la pensi di Couturat, por distingar unparte taktikal metodi pro motivi di oportuneso, ed altraparte l'esencal principi di perena valoro.

Ma quale ja nun konkluzar?

L'afero di la Delegaciono ne plus servas nun kom temo por propagando: l'argumento di autoritato ne plus fitas sur tala domeno.

Ma ol restas pruvo di nekontesteblo fakto:

Idolinguo esis de l'inicio e duras esar verko di grupo, rezulturo di kolektiva laborado.

Nul privata selekto, nul individual kaprico, nul traci de psikal komplezo, nul kulto por la persono! ma kontraste: longa kooperado per honesta metodi e por humana skopi, por serchar ensemble la maxim bona solvuri.

To esas lua honoro.

E to restas bon argumento por serioza propagando.

Andreas JUSTE

LA DANJERI DIL NUTRIVI IRADIITA jobs

La metodo maxim recenta por perturbar la equilibrio naturala en nia nutrivo, e konseque en nia korpi, esas olua iradio per intensa X-radii o per radii *gama, skope mortigar bakterii e posibligar vivo plu longa di ca nutrivo. Komprenoble to ne facesas por la avantajo di la konsumero, ma por la plu granda profito dil furnisanto, pro ke la nutrivo duros semblar fresha dum plu longa tempo.

Nutrivo-iradio efektigos lo sequanta:

1) La strukturo molekulala esas denaturata, alterante olua nutriva qualeso. Ca denaturo diferas de olti quin la korpo homala subisis til nun. Kelki ek la molekuli nova od alterigita esos versimile nociva en la futuro. Tre poka, o forsan nula serchadi bio-kemiala facesis til nun, pri ta nova bio-kemio. Experimenti facesis pri animala laboratoriala depos kelka yari. Oli ne pruvus ula diminuto dil vivo-longeso. Ma regretinde la experimentisti esis nekapabla determinar quale la animala sentas su sanesale, efike lia nova nutrivo iradiita, o ka li esis tam energioza kam antee. Esas egotismo ed ignoro, kredar ke ni savas multo pri la bio-kemiala inkursi en nia nutrivi e nia korpi, e ke ni darfas modifikar oli hazarde per introduktar substanci nova. Nulu opinionas ke lu povus reparachar vasta e komplikita *komputoro ed expektar departar sen modifikir lua funcionado; ol quik funcionos altre. La korpo esas multe plu komplikita ed interplektita sistemo, kun granda adaptebleso, e nutrar lu per nova e nekonocata molekuli alteros definitive lua funcionado. Ol povas durar vivar en cirkonstanci netolerebla, ma la vivo-qualeso esas definitive alterita e probable olua vivo-duro diminutesas.

2) Esas importoza konsumar frukti e legumi vivanta. Iradio mortigos la produkti fresha, me se ol ne modifikas lia aspekto extera, tale ke li duros aspektar kom fresha. Lo konsideresas kom profitigiva por la furnisanti nam, exemple, la ter-pomi iradiita ne jermifas (pro ke li esas mortinta). Ma esas subtila vivo-energio en frukti e legumi vivanta, energio qua esas nekareebla por vigoro vera e «vibranta» saneso. Ca energio subtila mankas en la nutrivi iradiita.

3) Existas mikro-organismi quin ni ingestas kun nia nutrivo e qui esas nekareebla por nia saneso - bakterii en nia intestino, exemple. Iradio mortigos oli ed efektigos trublita simila ad olti produktita da la antibiotiki, qui, anke li, mortigas bakterii simbiosala.

Existas anke bakterii... qui vivas simbiosale en nia sango. Ne lia omna funkciom esas konocata; ma un ek olci esas la koagulo dil sango, por haltigar sangifado pos sek-vunduro. Anke esas posibla ke ne omna bakterii e virusi esos destruktita da la iradii propozita. De lo rezultos mutaco di formi qui povos havar aktiveco modifikita e potencie danjeroza en nia korpo.

4) Iradio lasas mikra radio-aktiveco en la nutrivi. Uli konsideras ol kom ne-nociva. Ma li esos probable la kauzo di parto di kanceri eventonta.

R. MOUREAUX.

La desavantaji di la Chiniana politiko pri nasko-quantito

Ka minacas en China generaciono di dorlotita egoista e male edukita individualisti? Tala timon expresas omnakaze Chiniana pedagogi, depos ke familio, qua havas nur un filio, divenas la sociala normo plu e plu multe en la tota lando. Seque a la rigoroza politiko di la familiala projetado plu kam 12 milion di yuna gespozi formale promisis, genitar nur un filio. Li pro to ricevas premii, plu bona lojeyi e politikala aprobo.

Por lia unika filio la gepatri evitas nula peno o financala spensi, por agreabligar a li la yuneso. La filio dorlotesas, shirmesas de omna danjeri e problemi e divenas la centro dil atenco dil tota familio.

«Unika filio esas la suno di la familio, gepatri e geavi esas la planeti, qui cirkumas li», esas ja konocata proverbo e la jurnali en Peking donas preske omnadie exempli pri to. La Angle skri-

bita jurnalo «China Daily» raportas, ke 5 yari evanta puerino en Shanghai deziras omnakaze nova shalo, quankam el ja posedas un. El facas skandalo e rifuzas irar aden la gardeyo por infanti. La mikrino nur cesas kriar kande la matro kompras shalo por el. 4 yari evanta puerino reguloze vekigas la gepatri dum nokte e postulas sua preferata manjajo. La matro levas e koquas to.

La laxeso di la gepatri maxim frue donas problemi a la infanti, se li mustas kustumeskar a nova cirkumajo exter la hemo. Kelka explori inter 3- til 6-yarevanta infanti en infant-gardeyi montras, ke la dorlotita unika filii esas kapricioza, obstinema e neobediema. Li ne adaptesas a la komunajo e ne respektas l'adulti.

70% dil'unika filii ne manjas to, quo es servita; en familii kun plura filii, to nur esas 40%. Un triono di la mikra princuli o princini, qui kreskas sen gefrati, ne povas ipse vestizar su e metar la shui, quankam nur 3% di la samevanti de familii kun plura filii bezonas la helpo di gepatri o infant-gardistini.

Ica speco di individualismo ed egoismo kauzas zorgi por la pedagogi, qui speciale aspiras la eduko a komunala senco ed a la laboro en kolektivo. Qua ne havas frati plu ofte querelas e refuzas partigar la ludili kun altri. Wang Zhuoming, injeniero 37-yarevanta, qua ipse havas mikra filiino, mem timas politikala sequi longduranta: «Se nia socio ne atencas ta problemo suficiente, me timas, ke nia nacionala karaktero chanjos, kande la unik-filii undie esos la majoritato di la socio.» 3 dekedui di libri e centi di jurnalala artikli aparis intertempe, qui donas konsili por l'eduko di la infanti sen frati e la brodkasto en Peking komencis specala programo pri ica temo.

La pedagogi konsilas a la gepatri, ke li plu multe kam til nun edukez la infanti tale ke li ipsa solvez sua problemi. La edukanti ne darfes satisfacar omna deziri di la filii, ne tro atencez li e ne shirmez li de altra infanti.

Ma anke la officeyi kulpas pri ica problemi, se li kelkafoye exajeras la susteno di la un-filio-familii. Letro skribita de Sichuan plendas en la «Laborista Jurnalo» di Peking, ke en kelka hospitali unika filii esas preferante traktata, dum ke l'altri mustas vartar. En kelka infant-gardeyi, li speciale recevas plu multa dolcaji kam l'altri. Ye la «Dio dil infanto» en kelka skoli

on sendas la unik-filii adheme, dum ke l'altri mustas netigar la skol-domo. «Tala praktiki,» esas skribita en ica letro, «nur kauzas quereli inter la infanti e plufortigas ankore la prezunto di la unik-filii.

La stato promisis a la gepatri, qui sequas la nova familiala politiko e nur havas un filio, future plu bona medicala traktado e privileji pri edukposibleso e laborkondicioni. Quale ico funcionez, sen krear envidieso che ti, qui - fakte sen propra kulpo - ankore havas gefrati, ton on instante nur povas imaginar.

Ma la unik-filii profitas ankore per altra maniero plu prizinda: Li esas plu sana, plu bone nutrata e plu sucesoza en la skolo, quale la explori anke montras. E pro ke la gepatri plu facile povas helpar li pri la hem-taski, pro to lia mezvalora judiko en la elementara skolo esas 20% plu alta. E to, dicas la pedagogi, to mustus esar suficanta motivo por gepatri e filii.

(tradukita da Heidi Neussner segun artiklo da Helmut Opletal,
Tagesspiegel 30.3.83)

KULTURO POPULARA

PROVERBI II

On nomizis olim la proverbi «sajeso dil populi». To esas bel expresuro.

Li kontenas ya en kurta formulo plurfoye long experienco.

Li havas mem duopla karaktero: li prizentas specala detali pri la mori, mestieri, kustumi dil loko ube li naskis, e samtempe generala idei, preske simila kelkafoye malgre la diferi dil epoki e dil landi.

E pro to li meritas certe studieso da ti, qui havas internaciona tendenci od interesi.

Proverbaro en nia linguo esus do bela fako di nia literaturo.

Ma yĕn lo desfacila:

Lo esas esencala traito dil proverbi, ke li havas mnemonikala formo.

Che plura Orientalala populi, an la Mediteranea Maro, la «paralelajo» to es: repeto dil ideo per altra vorti, simil od analog, grantis agrebla expresuro

En Europa, de plu kam dek yarcenti la moyeno esis ed esas la rimi.

Or tradukar per prozo ta rimoza frazeti supresas lia charmo: lo esas quaze ali di papiliono kun la formi ma sen la kolori.

Kad es posibla ne nur tradukar, ma adaptar proverbi per stilo elegant en nia linguo?

On probis agar lo, ja **dum l'epoko di nia pioniri.**

En la numero di Novembro-decembro dil yaro 1919 dil revuo «Mondo» trovesas artiklo da O. Bresny, de Wien, kun titolo: «Kelka bona e mala proverbi populala»

Ol kontenas triadek proverbi, preske omna kun rimi od asonanci. L'autoro certe konciis l'utileso dil formo por bona tradukuro. Multa de ta listo (kelkafoye kun mikra modifiko pro l'evoluciono di la linguo) konservas valoro e charmo:

Ube mielo

ibe abelo.

Multa personi

mult opinionii.

Ludo, mulieri e vino

duktas a la ruino.

Tale ni havas quaze la kerno dil Idala proverbaro. Anke tra la pagini di Progreso ni povas glanar, exemple en N° 272 dil yaro 1984)

Ta, qua klozas ofte sua boko
semblas homo saj en irga loko. (Chinia)

Mem se la korvo chanjas plumi
lu ne chanjas sua kustumi (Flandria)

Ofte nubi maxim obskur
havas arjentea kontur' (Anglia)

Imitante tala modeli, yen unesme l'amuziva proverbo de Anglia:

An apple a day
keeps the doctor away.

to es: Singladio un pomo
lasas mediko for la domo

(lo semblas reklamo-frazo prefere kam proverbo!)

Ni trovas, e lo es komprenebla, proverbi pri laboro: Ajornar ol sen motivo plumultigas la problemi, nam:

Tardeso ed ajorni
lasas kreskar la dorni.

Tamen on evitez laborar tro hastoze:

Hastoza rapideso
skarse grantas suceso.

(«Haastig spoed is zelden goed» Flandria)

ed on sempre memorez la valoro dil matinal laborado:

La matinala horo
en boko havas oro (Germania)

Kustumale la proverbi (kontraste ye l'axiomi da skripteri) kon-tenas nek humuro nek paradoxi. Tamen kelki uzas ironioz moyeni. Yen du, qui stranje havas simila temo, to es: La dan-geri minacanta le sincera:

Al sincero qua dicas veresi kandid
donez bona kavalo por fugo rapid (Armenia)

e simile:

Ta, qua esas sempre sincero
eniras omnube (mem en karcero) (Europa)

Pri la vicini anke on havas plura proverbi:

Prefere por help-efiko
bon vicino kam lontan amiko.

tamen atencez! ne tro familiar intimeso:

Apertez skarse tua pordo:
kun omni tu havos konkordo.

Nun pri praktikal konduto:

Kand on buchas la bovino
dil melkar lo es la fino.

Se l'okazonio pasas sur la voyo,
Sizez ol nam ol pasas nur un foyo.
e por konsolacar le modesta, li evitos la danjeri qui minacas la
potenti:

Tra la mashi dil reti
eskapas nur la fisheti.

Tandem, nam oportas finar, yen proverbio de la maxim anciena
populo di Europa, de Euzkadi, qua expresas profunda sajeso ed
esas probable la maxim olda proverbio di Europa:

Tale hiero,
nun altramaniere!
e pose quo?
on ne savas lo.

Andreas JUSTE.

LA VOCO

Kande la piktisto Felix van Deuren tavespere venis adheme,
il vidis sur lua skribtablo dika letro, di qua l'adreson la skribma-
niero di lua old amiko literaturisto Wilhelm Wolters revelis.
Quo, diablo, instigis mea olda W. - il pensis - sendar a me lua
manuskripti, opinionante, ke me es experta recensar li!
Minime hastante il envarsis lua kustumala drinkajo vespere!
erste kande il - komode sidante en lua dorsostulo - acendabis
lua sigaro, il apertis la letro e lektis. Esis ne manuskripto, ma
letro dekedu-pagina, relatanta motivi personal e vizita ad il per-
sone. Van Deuren lektis:

«Mea kara old amiko! Plu ofte kam unfoye - tu sendubite
memoras - ni konversis pri la extera partikularaji en la esenco
dil homo, en qui lua karaktero su maxim facile e sekure mani-
festas. Quon on povas konkluzar del formo dil kapo, del iro-
maniero e del suteno, e quon la koloro dil haro, la formo dil
nazo e la expreso dil okuli revelas, ton ni ofte konstatis ye
diversa exempli. E ni maxim ofte judikis konkordante por nia

intencita skopo pri ca partikularaji. Hodie me dicas a tu, ke ni eroris. Nam ici omni es neimportanta kompare una!

Existas un signo, qua konocigas la tota homo e qua supere-
sas omna altra ye la judiko pri la karaktero e qua konsideras
l'altri kom neesencala. Ica signo es pratikale infalibla, tale ke ni
es yurizita darfar konkluzar sole de ica una. Ica es la *voco* dil
homo. Ni konocas nul homo sen audir lu parolar. Erst kande lu
apertas la boko, lu proximigas su a ni e lu divenas vivanta por ni
ed homo quale ni. Tacema homo es mortinta homo. Homo qua
sidas avan ni en treno dum hori, sen ke ni audis il parolar, dive-
nas desquietigiva. Se ni ne ipsa adparolas lu, por audar lua
voco, ni askoltas atencoze, se lu tandem parolas kun la konduk-
toro. Ne *quon* lu dicas, interesas ni - ni savas lo antee. *Quale* lu
parolas, ton ni vol saveskar, e ni konocas lu, kande lu parolabis.
Erst lore ni decidas, ka ni vol relatar kun lu o ne: Lu divenis
simpatioza, lu shokis ni, o lu es indiferanta por ni. Se lu restas
tacanta, lu restas sempre stranja. Yen la granda supereso di
tacema homi kompare altri: Ni adjudikas a li de antee tala supe-
reso, anke se ica ne existas, nam to quo igas li tacar povas ya
esar indolenteso mental ed ociemeso.

Esas lua *voco*, qua docas a ni konoceskar homo. La tono dil
voco es netrompiva. La nuanci di olua koloro es la nuanci di la
mento dil homo, di lua karaktero, di lua kordio. E singla de lua
humoron la *voco* reflektas. La *voco* povas celar nula nuanco, ol
reflektas mem la lasta e maxim subtila movo. Homo savas fin-
gar mem dum la tota vivo ed omnarelate (la maxim multa homi
agas tale, li mustas agar tale pro la instinto dil sukonservo). Ma
ka tu ja audis pri homo, qua savis fingar lua *voco*? Certe lu
povas anke to - kurtatempe e por ula skopo, ma kad longa-
tempe, sempre? No, lu tote ne povas lo. Nultempe homo mem
intencis lo. Nultempe ulu kredis facar lo, quale anke nulu kre-
dis, ke lua *voco* povus desmaskar lu... E tamen nur lua *voco*
sempre desmaskas lu... Lo unika, quo similesas lua *voco*, esas
lua rido. Anke lua ridon la homo ne povas disimular, anke lua
rido montras, quon lu vere esas. Ma kad rido es ulo altra kam
vorto ne parolita? Do, per lua pensi e vorti la homo povas disi-
mular e povas trompar altri per mentii dum la tota vivo, ma per

lua voco ne dum un horo... Me dicas a tu: Singlun ni povas konoceskar ye la voco, e ni ne atencas lo nur, pro ke ni kustumis vizar nia obediemeso ed observo ad omno altra, nur ne al voco. Ni perceptas per l'okuli vice per l'oreli, quo esus necesa.»

Il interruptis lektar, il komprenis nulo. Pro quo ico omno? Il jemis poke, ma il duris lektar:

«Ka tu nultempe observis la speci dil voco? Observez li! Tu trovos omna speci, e ye singla speco tu povos dicernar olia posedanti. Atencez anke: Por nulo altra nia richa linguo posedas tam multa e diversa karakterizivi kam por la voco, e de su ipsa li partigas su aden lia kategorii: Yen la kategorio dil voci sen-sona; lade li frapas tua orelo en la senfina ritmo di du intershokita potokovrili; tale la sioro instruktisto monotone docas. Ed existas voci plorachanta e voci kroasanta, ya mem bramanta. Yen le sempre despitita dil iracemi; la mikra, ho tante mikra oficisto rauke parolas a tu konciante ne lua propra povo, ma ta povo, qua sustenas lu, e tu forsan konocas la voci krakanta e nazparolita, qui es forsan de ca speco. Pluse le akra: le susuranta, le zezeanta, le pipianta. E ti, qui presas tu; li cir-kondas tu per lia muko e lia paplo, ca mukoza e paploza voci, til ke tu sufokas en li. - E la lauta voci, la lauta! Ici es la maxim mala. Nam omnaloke tu audas li, pro ke li koaktas tu audar li. Existas ya tante multa homi, qui ne povas parolar, qui sempre krias: Tu sidas quiete en kalma angulo di tua restorerio e joyas pri tua dineo, quan tu juas. Subite de vicina tablo la krianta voco di objekta, plenmama e larj-hancha muliero akre sonas - e tua apetito cesas! - Ube li ne esas, ca akre sonanta, krianta, ca lauta voci? E quale tu povas eskapar li?»

Hike la piktisto bruske levis su maledikante nelaute. No, il ne povis durar lektar. Esas ya dementeso, plena dementeso! Pro quo ico omno? Ka lua amiko dementeskis, sendante ad il tala diserturo? No, il ne volis lektar til la fino - certe ne! Il pazis kelkafoye ad e kontre e meditis... Advere, kauzon ca skribachuro versimile havas. Il itere sideskis, prenis de nove la folii, Lu duris foliumar. E vere il trovis nun balde, quon il serchis, e nun il duris lektar.

«Pro quo me skribas a tu ico omno? Por igar tu komprenar to, quon me sequante vol dicar a tu, e quon tu mustas audar, pro ke tu altre nultempo komprenus lo. Nam audez - lo es hororoza, ma lo es vera! Me ruinasas da voco. E ca voco es ta di mea spozino! Mea oreli nun apertesas. Ma ta qua apertis li, esas - tu!

Lasez dicar a tu, quale omno eventis: Me mariajabis, konstruktabis domo, havis du filii ed esis - quale on dicas - felica. Tu kom amiko ek olima dii, vizitis ni tempope, e tu esis volunte vidata hosto en nia hemo. Ma balde me perceptis, ke tu neplus tante volunte venis. Adminime ne aden nia domo. Ma se me sole renkontris tu hazarde, tu esis sempre nechanjite la oldo. La kauzo povis esar nur mea spozino. Advere semblis, ke vi harmoniis. El preferis tua opinioni, e tu evidente konkordis pri omno, quon el dicis, nam tu nule kontredicis, quon tu ya altre sen-time facas, se tu ne es samopinionanta. Me ne povis trovar la kauzo, e to desquietigis me. Ulte to anke me neplus esis tante volunte heme quale antee, quankam me esis ibe plu volunte kam en irga altra loko extere, ube me sentis me enoyit e stranjera. Ed anke ton me ne povis explikar. Ica expliko balde venis!

Ka tu memoras tua recenta vizito che ni? Esis mayo. Ni sidis pos la manjo sur la verando - tu, mea spozino e me. Ni konversis. Tu esis vivaca e gaya, e tamen me klare perceptis anke cafoye, ke tu enoyesis. Pro quo? La dejuno esis bona, evidente ol saporis, e tu *smokis tua preferata sigaro. La konverson tu ipsa iniciis e tu sole guidis. Me komencis observar. Evidente sempre se mea spozino komencis parolar, tu poke, preske neperceptebla tresayis. Tormentoza expreso videsis en tua vizajo dum elua parolado, expreso apene miskomprenebla e bone celita sub la masko di la politeso - ma existanta! Pluse me perceptis, ke tu - altrakaze la politeso en persono - volunte interruptis el. Semblis, ke tu ne volis vartar, por ipse parolar vice el, e ke tu, kande tu prenabis la vorto, parolis plu longe e plu hastoze kam ordinare. Ma pro quo? *To quon* el dicis, ne povis esar la kauzo. To od ne provokis opozo, od tu ipse asentis tote sincere. Nam carelate me konocas tu. Do nur *quale* el

parolis, esis la kauzo. Subite, fulminrapide e quaze kom lumizado me perceptis, ke esis la voco di mea spozino, qua ecitis e tormentis tu - ed anke me ipsa perceptis ca voco unesmafoye! Me audis ol e - fremisis! Esis ne extreme lauta od akuta voco, adminime en ordinara parolo ne lauta, ma tranchanta voco, qua penetris la tota internajo di homo! Quale esis posibla, ke me til nun nultempe audabis ca tono, ke me erst hodie unesmafoye perceptis ca voco, qua pulsas me ek la domo, sen ke me pre-sentis lo? Ma nun me audabis ol, e me savis, ke me de nun sempre audos ol, sempre!

Depos ta vespero mea vivo es destruktita: Me neplus audas to, *quon* mea spozino dicas - me audas sempre nur ca voco, ca tranchanta voco, qua laceras mea nervi, l'una pos l'altra! - Komprenende el perceptis lo. Me probis omno. Me pregis el parolar ne-laute. Komence el indignis - nam el kredas flutar quale naktigalo -, ma nun el probas lo, pro ke me altrakaze forirus. Ma nulu de ni du helpesas. Esas elua voco ipsa, quan el ne povas chanjar, tam poke kam la koloro di elua okuli... Nia vivo esas inferno. Ja se el apertas la boko, me tremeskas - me volunte klozus mea oreli ed impedus el parolar. Ma ol komencas, ca voco, ed ol laceras, laceras, laceras l'una de mea nervi pos l'altra... til ke me preske plorante forkuras. Ma lo maxim teroriganta es, ke me anke exter mea domo neplus trovas repozo. Nam depos ke tu apertis mea oreli, me komencis observar anke la voco dil altra homi. E me perceptis olu omnaloke, ca voco, qua ekpulsis me. De omna loki olu sonas: ek l'angulo di restorerio, apud me en la tramveturo - ol obsedas me ye omna voyi, mem ye la maxim solitara... Ho! Se me esus surda! Ma regretinde me ya audas - e mem tro bone! Me ne savas, quale salvar me de ca voco. Es ya ne posibla divorcesar. On povas divorcar su pro korp'al infirmeso o pro adultereso. Ma kad pro la voco? No, on nule komprenus me. Esus ya ridinda! Me anke ne savas, quale igar mea spozino komprenar lo, qua es brava ed honesta e la matro di mea filii, qua amas me e quan me amas - ecepte elua voco, e qua ne livus me, mem se me forpulsus el...

Pos ta vespero tu ne itere vizitis ni. Me mem ne pregis tu venar. Me nun savas, quala tormento ca vesperi esis por tu. Me nun anke savas, pro ke tu nultempe mencionis la voco, se ni parolis pri la homi e la partikularaji di lia esenco. Tu ne volis helpar me apertar mea orel. Ma tua amikala politeso utilesis nulu. Advere tu helpis me tamen, sen volar. E nun lo eventis. Tu mustas saveskar lo. Nam uladie - me savas lo: kande le lasta de mea kompatinda e tormentita nervi es lacerita da ca voco, me prenos ica ja skribita, adresizita ed afrankita letro, jetos ol aden la proxima postkesto ed iros a loko, ube me nultempe mustas audar olu, ca voco, e nul altra simila... E kande tu recevovos ca letro, lore tu savos, ke me trovis paco e liberigo de ca voco! - Bonvivez!

La lektanto faligis la folii adsur la sulo. Dum kurt instanto il stacis quale narkotigita, komprenante nula vorto. Lore il inklinis su e spektis la dato sur l'unesma pagino. La letro skribesis ante cirkume sis semani. - Pos kin minuti il sidis en l'automobilo ed hastis al preurbo. - Lo darfas ne esar, se il povas impedar lo! Il pensis nulo altra kam lo una: ke lo ne darfas esar! Nam ico omno esas ya dementeso, kompleta dementeso!

L'automobilo haltis. Il saltante decensis, hastis al pordo di la «villa» e sonigis forte. La pordo apertesis - avan il stacis la ploranta servistino dil domo. «Maria, kad esas posibla?», il questionis anhelante. El levis l'avantalo al okuli e kapsignifis afirmante. «Ho ve, yes! Sioro van Deuren! Yes, on trovis lu! - En la lago! Ho ve, la kara, bonkordia sioro!»

Il intencis pasar el, ma il audis pazi de supre, qui proximigis su al eskalero, e voco, qua stridante penetris la kalma domo, en qua mortinto jacis: «Maria, qua venis? Ka sioro paroko? Me quik venos?» - e plena de hororo il turnis su ed hastis adextere.

J.H. MACKAY (germana skriptisto - 1864-1928)
Tradukita da Erich Elze (GDR).

LA LATINA LINGUO EN SKOLI

Dum recenta monati la angla jurnali kontenis kelka komenti pri la propozita nacionala studio-programo por skoli (til nun, nula studio-programo, quale definata da la guvernado, existas). Partikulare, on vidas ke ula kursi ne esas inkluzenda en la studio-programo (qua okupos 90% di la tota tempo en skoli), ed on timas ke ca kursi tote mortos: exemple, la latina linguo.

Kelka yari ante nun, skolani mustis sucesar en exameno en la latina linguo por enirar la universitati di Oxford o Cambridge, ma to ne pluse esas necesa. Sempre skolani questionas su: pro quo studiar la latina, en quala maniero ol relatas la nuntempa mondo? Motivi donesas: la diciplino traktar olua defacila gramatiko esas bona instruktado por la mento, qua helpas pri altra problemi; o, konocar la latina vortaro esas utila pro olua uzo en altra diciplini. Forsan la studianti pensas ke ta motivi esas justa, o forsan ne. La importo di la latina linguo pri olua situeso relate Europeana kulturo ed historio certe meritas komunikado a skolani.

Exploradi recente facesis inquestante la importo di la latina en la edukala progreso di skolani. Un exemplo en Amerika montris ke skolani studianta ol progresas plu bone en altra kursi, kam simila skolani ne studianta ol.

Tamen, on forsan povus konsiderar to kom ne-tipala situeso. Angla jurnalo imprimis artiklo en qua la skribanto donis la opiniono ke studiar la latina esas tedanta, sen-utila (ecepte por docar ad altri) ed okupas multa tempo quan on plu bone povus donar ad altra kursi. Sequanta artiklo opinionis ke la latina deskreskas en skoli pro ke docisti ipsa ne povas bone docar la linguo (e ke la skribanto di la supere-mencionita artiklo esis viktimo di mala docado). Vice aquirar konoco di importanta parti di Europeana kulturo, skolani ofte regardas la latina nur kom sen-signifika e sen-skopa kolektajo di gramatikala reguli.

La motivi por studiar la linguo forsan ne esas klara, ma on vidas ke multo dependas de la qualeso di la docado. Irgaquale la latina havas plu mikra loko en britana skoli kam antee, e la tendenco probable duos, nacionala studio-programo o ne.

David WESTON.

UNIONO POR LA LINGUO INTERNACIONA (IDO)

Membri dil Direktanta komitato

Prezidanto: Henry Jacob (Anglia)
Vice-prezidanto: Kurt Linde (Germania)
Sekretario: David Weston (Anglia)
Vice-sekretario: Camiel De Cock (Belgia)
Kasero: Franz Regnier (Belgia)
Sekretario por
linguala questioni: Roger Moureaux (Francia)

Membri:

Boris Aaronov (USSR), Niklas ApGlyn (Anglia), Henry Jacob (Anglia), Clara Kreis (Suisia), Tom Lang (Anglia), Kurt Linde (Germania), P. Meylan (Suisia), Roger Moureaux (Francia), Franz Regnier (Belgia), Hellmut Röhnisch (Suedia), Axel Rylander (Suedia), Camiel De Cock (Belgia), David Weston (Anglia).

La direktanta komitato rielektesos dum la yaro 1987.

PROGRESO aparas trifoye en la yaro, e tote en Ido. Pri la redakto, responsas komitato konsistanta ek kin membri: Jacques Bol (Belgia), Don Gasper (Anglia), Andreas Juste (Belgia), Roger Moureaux (Francia), Hellmut Röhnisch (Suedia).

Artikli tradukuri e movadal informi sendesez a Jacques Bol, 80 Chaussée des Gaulois, B-1300 - Wavre, qua funkcias kom mediacanto en la redakto-komitato. Progreso imprimesas dal imprimerio «Ateliers du Manoir», Marcinelle, Belgia.

Editeur responsable: Franz Regnier, rue des Glacières 3/9
B 6001 Marcinelle

Revue qua konocigas Ido

«Idées pour tous» (Idei por omni)

7 edituri 20000 pagini pri omna temi, exploro dil jurnalaro, libri, dokumenti.

Répertoire idéiste international annuel

(Repertorio ideista internaciona yarala)

Nek abon-pago, nek kontributo esas postulata.

«Idées pour tous», DF Ausset St-Eudes, Boisset, 4 chemins
30140 Anduze (Francia)

LIBRI E BROSHURI

			Suisa franki
CONDAMIN: La konoco dil futuro*	20 p.	1926	1.80
DE BEAUFRONT: Kompletta gramatiko detaloz	232 p.	1925	4.00
*CONDAMIN: La konoco dil futuro	13 p.	1929	3.00
DE BEAUFRONT, COUTURAT: Dictionnaire français-ido	586 p.	1915	16.00
COUTURAT: Etude sur la dérivation	100 p.	1910	4.00

Obtenebla ye la adreso: CDELI-LIBROSERVO, che K.C.E. b.p. 771,
CH-2301 La Chaux-de-Fonds (Suisia).

* * *

Dicionario de la 10 000 Radiki di la Linguo			
Universala Ido (<i>Marcel Pesch</i>),	631 p.	1964	20.00
Odo a Couturat (<i>Andreas Juste</i>),	19 p.	1961	3.50
La Fabli dil Olda Korvo (<i>Andreas Juste</i>), poemi	36 p.	1973	3.00
La Problemo dil Paco (<i>Ed. Waterkotte</i>), traduko dil diskurso da Albert Schweitzer, okazione la distributo dil Nobel Premio dil Paco, 1952 en Oslo.	11 p.	1971	2.50
Warum Ido? (<i>J. Kreis/A. Noetzli</i>), propagilo en Germana linguo kun komparativa texto Esperanto-Ido (Porto-spensi extra)			.50
Weltsprache Ido, 10 doco-letri, Germana-Ido (<i>A. Noetzli</i>), nova edituro 1969			15,00

SULI, Badenerstr. 725, CH-8084 ZÜRICH Suisia.

Katalogo de libri en e pri Linguo Internaciona

Recevebla de

IDO-LIBRERIO

135 Keppoch street, Caerdydd/Cardiff
Sir de Margannwg CF2 3JU, Wals.

English-Ido Dictionary (<i>Dyer</i>), 393 p.	(£) Preco + Posto 4-00 (+0-70)
Complete Manual of the IAL Ido (<i>de Beaufront</i>), 44 p., abridget 1973	0-70 (+0-15)
Ido for All - (<i>ApGlyn</i>), 59 p., 1975	1-00 (+0-15)
La Strukturo di Ido (<i>Jacob</i>), 16 p., 1970	0-50 (+0-15)
The Problem of an International Auxiliary Language and its Solution in Ido (<i>Dyer</i>) 194 p.	0-50 (+0-30)